

Warszawa, 19 lutego 2024 r.

Minister Barbara Nowacka
Ministerstwo Edukacji Narodowej

Dotyczy: Prekonsultacji zmian w podstawie programowej kształcenia ogólnego

Szanowna Pani Minister,

Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Historycznego z satysfakcją przyjął inicjatywę Ministerstwa w sprawie preskonsultacji zmian w podstawie programowej kształcenia ogólnego. Jest to pierwsza od lat sytuacja, gdy środowisko historyków może wypowiedzieć się na temat planowanych kierunków reformy szkolnej edukacji historycznej.

Po wnikliwej analizie propozycji zaproponowanych przez Ministerstwo zmian w zakresie podstawy programowej dla szkoły podstawowej, liceum, technikum i szkoły branżowej oraz historii teraźniejszości w liceum i technikum oraz szkole branżowej, Komisja Dydaktyczna przy Zarządzie Głównym PTH stoi na stanowisku, że opinię dotyczącą „odchudzania” podstaw programowych należy poprzedzić zasadniczymi ustaleniami pojęciowymi. Wniosek ten wynika z lektury wypowiedzi, które pojawiają się w ostatnim czasie w przestrzeni publicznej. Znaczna część zarzutów stawianych autorom proponowanych zmian wynika z pomylenia pojęć: podstawa programowa, program, konspekt lekcji. Ich definicję można znaleźć w opracowaniu „Współczesna dydaktyka historii. Zarys encyklopedyczny” pod red. J. Maternickiego (Warszawa 2004) na ss. 273, 318, 153. Tekst dokumentu Ministerstwa z 2018 r. zwany „podstawą programową” w rzeczywistości nie spełnia wymogów tego dokumentu, gdyż w wyniku niefachowej interwencji jest pomieszaniem podstawy programowej, programu oraz w wielu wypadkach konspektu lekcji. Wysiłki podejmowane przez Komisję Dydaktyczną PTH na rzecz spójności i jednoznaczności dokumentu zostały oddalone przez autora podstawy programowej, którego główną troską była szczegółowość dokumentu co wynikało z braku zaufania do nauczyciela, któremu w ten sposób arbitralnie narzucono realizację konkretnych treści nauczania, często wraz z ich oceną. Jeśli posłużymy się przykładem XVIII/23, to zapis w podstawie programowej powinien brzmieć: *charakteryzuje strukturę społeczeństwa II Rzeczypospolitej*, w programie nauczania autor może dodać: *uwzględniając jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter*, natomiast nauczyciel w konspekcie lekcji doda: *przedstawia i ocenia dokonania pierwszych lat odbudowy między innymi reformy Grabskiego i unifikację państwa*. Uważamy zatem, że zaproponowane zmiany idą w kierunku zredagowania dokumentu „odchudzonej” podstawy programowej w sposób spełniający wymagania dydaktyki, unikając nadmiaru szczegółów, definicji i pojęć, które wynikają z merytorycznego zakresu danego zagadnienia i powinny być uściślone na poziomie programu nauczania lub wręcz konspektu lekcji.

Pragniemy jednak zauważyć, że wbrew zapowiedziom, żaden z przedstawionych dokumentów nie spełnia postulatu odjęcia zapowiedzianych 20% treści. Obecne zmiany wynikają ze skreślenia treści szczegółowych, a nie faktycznego ograniczenia zakresu podstawy programowej dla historii zarówno w szkole podstawowej, liceum i technikum, jak

tez w szkole branżowej. Mając świadomość, jak trudne jest redukowanie treści w dokumencie, który został przygotowany w myśl zupełnie innej filozofii nauczania, proponujemy jednak, aby nie czekając na zupełnie nową wersję podstawy programowej podjąć poniższe działania:

1. Zróżnicować zakres redukcji treści nauczania w odniesieniu do poszczególnych epok. Należy jednak utrzymać podział materiału nauczania na klasy ze względu na ruchliwość społeczeństwa oraz częstą rotację nauczycieli w szkołach.
1. Uważamy, że „odchudzanie” powinno być bardziej radykalne w odniesieniu do epok wcześniejszych, które też częściowo znajdują swoje miejsce w podstawie programowej języka polskiego, za to mniej radykalne odchudzanie powinno dotyczyć czasów najnowszych. Stoimy na stanowisku, że istnieje pilna potrzeba pogłębienia wiedzy z historii najnowszej i przywrócenia przedmiotu wiedza o społeczeństwie. Obecna cezura końcowa podstawy programowej z historii to rok 2004, co jest nie do zaakceptowania ze względu na fakt, że całe pokolenie dzieli ten fakt od współczesności.
2. Konieczne jest zastosowanie hierarchiczności układu treści i dokonywanie redukcji treści równolegle dla szkoły podstawowej i liceum. Chodzi zwłaszcza o to, aby z podstawy programowej dla szkoły podstawowej usunąć treści, które nie są konieczne na tym etapie i są ponownie omawiane na poziomie liceum (zakres podstawowy lub rozszerzony). Struktura treści nauczania powinna zaczynać się od propedeutyki wiedzy historycznej w klasie IV aż po rozszerzenie stanowiące podstawę egzaminu maturalnego. Obecnie w wielu miejscach podstawy programowej istnieje pilna potrzeba dokonania postulowanych zmian.
3. W odniesieniu do podstawy programowej dla liceum i techniku należy mieć na uwadze, że egzamin maturalny odwołuje się przy każdym zadaniu do konkretnego punktu podstawy programowej, należy zatem zadbać, aby nie tworzyć dodatkowych trudności przy konstrukcji zadań maturalnych.
4. W podejmowanych działaniach należy rozważyć zasadniczy zrąb faktów historycznych, co powinno stanowić wyposażenie młodego obywatela. Jednak musi to być oparte, o rzetelną wiedzę historyczną, a nie fakty do wyboru. Jednocześnie zwrócić należy uwagę, że nauczanie historii nie jest możliwe do porównania z innym przedmiotem nauczonym w szkole, gdyż stanowi ona podstawę zrozumienia dziedzictwa przeszłości i współczesnego świata oraz fundament postaw obywatelskich.
5. W komentarzu do zmian należy przypomnieć, że podstawą nauczania przedmiotu jest podstawa programowa, a nie podręcznik szkolny. Zmiany wprowadzone w podstawie programowej muszą zaowocować zmianami w programach nauczania oraz rozkładach materiału. Zdajemy sobie sprawę z faktu, że w okresie przejściowym nauczyciele będą pracować na obecnych podręcznikach, ale nie znaczy to, że mają obowiązek realizowania wszystkich znajdujących się w nich treści.

Przedstawiony do zaopiniowania projekt zmian, dzięki wykreśleniu lub przeredagowaniu, zyskał na przejrzystości. Obecna wersja daje też większe pole manewru nauczycielom, którzy mogą dostosować zakres przekazywanych treści do zróżnicowanych potrzeb uczniów oraz uwzględnić uwarunkowania regionalne. Pozwala też uwzględnić tak istotne dla współczesnego świata problemy zmian klimatycznych, konfliktów zbrojnych na świecie, chorób zakaźnych oraz sportu.

Tytułem egzemplifikacji powyższych uwag ogólnych przedstawiamy kilka uwag szczegółowych:

Szkoła podstawowa:

1. W klasie IV można zrezygnować z hasła o J. H. Dąbrowskim i J. Wybickim, ponieważ mieści się w kolejnym zagadnieniu na temat hymnu i świąt narodowych. Tam też powinna znaleźć miejsce opowieść o Konstytucji 3 Maja. Zgadząmy się, że zagadnienia dodatkowe należy pozostawić do wyrobu nauczycielom, którzy uczą w konkretnym miejscu i szkole.
2. Klasy V-VIII
 - p. IX - pozostawić kościół anglikański;
 - p. XII – pozostawić postać Monteskiusza ze względu na trójpodział władzy;
 - ~~p. XXI – pozostawić Wiosnę Ludów~~
 - p. XXXIX - pozostawić pielgrzymkę Jana Pawła II w 1979 roku, ponieważ wtedy miała ona kluczowe znaczenie dla dalszych przemian społecznych i polityczny

Liceum i technikum

- A. Należy zadbać, aby przy tematach trudnych i kontrowersyjnych zostały przedstawione różne stanowiska historiograficzne;
- B. Należy wyraźnie zróżnicować stopień szczegółowości między zakresem podstawowym a rozszerzonym.
- C. Należy zadbać o powiązanie historii Polski z historią powszechną.
 - p. I. – dodać jaka jest różnica między źródłem historycznym a opracowaniem historycznym;
 - p. VIII. – dodać zmiany klimatyczne;
 - p. IX.- zbędne jest wymienienie Mieszka I i Bolesława Chrobrego;
 - p. X. – w zakresie podstawowym powinna być wzmianka o Krzyżakach;
 - p. XII. – w zakresie podstawowym powinna być polska szkoła prawa i P. Włodkowic;
 - p. XVII. - konieczna jest wzmianka o wojnie trzydziestoletniej oraz „wpływie małej epoki lodowcowej”;
 - p. XXX. - doktryna Monroego powinna być przesunięta do zakresu rozszerzonego, a punkty 3 i 4 połączone;
 - p. XXXI. - należy przesunąć Powstanie Krakowskie do zakresu podstawowego (ponieważ trudno będzie wyjaśnić samą rabację);
 - p. XXXIV. – punkt 3 powtarza się w wersjach dla zakresu podstawowego i rozszerzonego;
 - p. XXXIX. – należy dodać pamięć o pierwszej wojnie światowej (inwalidzi, pomniki).

Historia i teraźniejszość

nie formułujemy uwag, zgoda na poczynione zmiany.

Szkoła branżowa

Uwagi zostaną wysłane osobno.

Autorzy nadesłanych nam opinii uważają, że zmiany są zbyt skromne w stosunku do zapowiedzi skreśleń 25 %, są podzieleni w ocenie poczynionych skreśleń.

W podsumowaniu stwierdzamy, że;

- przedstawione zmiany są zbyt skromne w stosunku do zapowiedzi i oczekiwań środowiska historycznego;

- opinie członków środowiska na temat konkretnych zapisów są często podzielone, nie mniej jednak popieramy kierunek zaproponowanych zmian.

Polska szkoła od 50 lat żyje w ustawicznej zmianie. Niektórzy uczniowie w ciągu swojej edukacji przeżyli dwie lub trzy reformy. Zgadza się jednak, że kolejne zmiany są konieczne i wyrażamy nadzieję, że dzięki szerokim konsultacjom społecznym, a zwłaszcza uwzględnieniu opinii środowiska dydaktyczno-historycznego, kolejne podstawy programowe z historii będą elementem niezmiennym przynajmniej dla jednego pokolenia uczniów.

Powyższe uwagi ogólne i szczegółowe zostały sformułowane na podstawie opinii członków Komisji Dydaktycznej PTH oraz członków Polskiego Towarzystwa Historycznego.